

Відгук
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Осадченко Інни Іванівни
на дисертацію **Трубачової Дар'ї Володимирівни**
на тему: «Дидактичні умови формування комунікативної діяльності
майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних
дисциплін»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Процес навчання у ВНЗ набув діяльній і практико орієнтованій спрямованості у зв'язку із введенням нового Закону України «Про вищу освіту», складником чого є комунікативна компетентність майбутніх спеціалістів, зокрема – майбутніх учителів іноземної мови. Такий підхід вимагає переформатування сучасного дидактичного процесу у виші, наповнення його дидактичними засадами, що забезпечать майбутньому учителю іноземної мови можливість набуття досвіду комунікативної діяльності, передусім у процесі вивчення філологічних дисциплін. Адже, у сучасному суспільстві вимоги до рівня комунікативної діяльності є дуже високими, що вимагає цілеспрямованої роботи в освітній практиці ВНЗ. Тож, заявлена тема дисертаційної роботи Трубачової Дар'ї Володимирівни є актуальною та потребує теоретичного й практичного розв'язання.

У вступі дисертації чітко окреслений науковий апарат роботи. Передусім, логічно визначені об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза дослідження.

Результати рецензованого дослідження засвідчують його наукову новизну й цінність. Зокрема дисертанткою вперше визначено й теоретично обґрунтовано дидактичні умови формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін (дотримання загальнодидактичних і спеціальних принципів – фундаменталізації комунікативної підготовки, комунікативної спрямованості навчання, розвитку комунікативної активності й свідомості особистості; поглиблення теоретичних знань про комунікативну діяльність, процес спілкування; послідовне й поступове формування способів комунікативної діяльності як основи творчого оволодіння

комунікативними вміннями й навичками, навчальним матеріалом філологічних дисциплін; взаємопов'язане засвоєння способів комунікативної діяльності й навчального матеріалу філологічних дисциплін на заняттях і під час педагогічної практики; урахування комунікативних можливостей студентів у процесі організації спілкування).

Особливої практичної значущості має упровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів структурно-функціональної моделі формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін, методичних рекомендацій для викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

У відповідності до визначених завдань у роботі представлено аналіз базових понять дослідження. Зокрема, уточнено зміст понять «способи діяльності», «готовність до оволодіння комунікативною діяльністю», критерії й рівні сформованості її, перелік комунікативних умінь і навичок. Заслуговує позитивної оцінки визначення структури способів комунікативної діяльності (компоненти: мотиваційний, змістовий, операційний, рефлексійний), їх видів (проектувальні, контактні, координаційні), критеріїв, показників й рівнів їх сформованості; створення й апробування структурно-функціональної моделі формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін.

У першому розділі – «Проблема формування комунікативної діяльності студентів вищих навчальних закладів у педагогічній теорії й практиці» – проаналізовано стан розв'язання досліджуваної проблеми, з'ясовано понятійно-категоріальний апарат дослідження.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що комунікативна діяльність вивчається у різних аспектах. Водночас актуальними залишаються проблеми формування процесуального складника комунікативної діяльності, забезпечення оптимальних умов для успішного оволодіння майбутніми вчителями іноземної мови комунікативними вміннями й навичками як основи комунікативної компетентності.

У роботі схарактеризовано поняття «спілкування», «комунікація», «комунікативна діяльність», уточнено зміст понять «способи діяльності», «готовність до оволодіння комунікативною діяльністю», критерії й рівні її сформованості, перелік комунікативних умінь і навичок.

До переваг роботи зараховуємо докладне дослідження досвіду формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін. Зокрема введено поняття «способи комунікативної діяльності», яке розглядається як методи учіння, що забезпечують формування діяльнісного та іншомовного складників комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, відображають перебіг процесу реалізації й засвоєння комунікативної діяльності в конкретних ситуаціях спілкування відповідно до їхніх індивідуальних особливостей.

Проведений аналіз дозволив Трубачовій Дар'ї Володимирівні обґрунтувати найбільш адекватні дидактичні засади процесу формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін.

На підставі аналізу теоретичних розробок і практичної діяльності, представлених у наукових працях вітчизняних і закордонних учених, Трубачова Д. В. слушно обґрунтовує, що спосіб комунікативної діяльності спрямований на розв'язання комунікативної задачі як усвідомленої мети; воно здійснюється за такими етапами: аналіз створеної комунікативної ситуації; визначення комунікативної мети й цілей діяльності; перегляд варіантів їх досягнення, вибір оптимального з них; здійснення комунікативної взаємодії; узгодження дій з партнером зі спілкування, корегування власних дій; аналіз перебігу діяльності, одержаних результатів. Науковий інтерес становлять визначення способів комунікативної діяльності, а саме: проектувальні, контактні та координаційні.

У другому розділі – «Теоретичне обґрунтування й реалізація дидактичних умов формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін» – визначено й теоретично

обґрунтовано дидактичні умови формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін.

Обґрунтовано, що реалізація загальнодидактичних і спеціальних принципів визначає суб'єктну позицію й розвиток студента в процесі навчання, формування комунікативної діяльності, збагачення знань й удосконалення його вмінь і навичок. Зазначено, що зміст навчання майбутніх учителів іноземної мови становлять: комунікативні знання; комунікативні вміння й навички; навчальний матеріал філологічних дисциплін (практика мови, практична фонетика, практична граматики); знання про предмет спілкування; досвід самопізнання в комунікативній діяльності. Комунікативні вміння й навички і мовленнєві вміння й навички є інтегрованими, оскільки надають студентам можливість одночасно брати участь у двох видах діяльності – комунікативній і мовленнєвій.

Доведено, що досвід комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови нагромаджується послідовно й поступово. Передбачається, що вони одночасно оволодіватимуть способами комунікативної діяльності й навчальним матеріалом філологічних дисциплін з урахуванням етапів процесу засвоєння: спостереження за розв'язанням комунікативних ситуацій, презентація нового іншомовного матеріалу; етап тренування й етап практики – розв'язування й створення комунікативних ситуацій, застосування предметних знань і вмінь у змінених і нових умовах.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження ефективності формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови» – розкрито зміст експериментального навчання, проаналізовано його результати.

Значущого практичного дослідженню надають методичні рекомендації для викладачів, у яких розглядається стан розв'язання проблеми формування комунікативної діяльності студентів у педагогічній теорії й практиці, висвітлено теоретичні положення щодо оволодіння досвідом комунікативної діяльності майбутніми вчителями іноземної мови; обґрунтовано комплекс дидактичних умов формування комунікативної діяльності, які реалізуються через структурно-функціональну модель формування комунікативної діяльності майбутніх учителів.

іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін; представлено методику її впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, а також дидактичні матеріали, розробки навчальних занять, анкети, список рекомендованих джерел.

Ефективність запропонованих підходів визначалася за якісними й кількісними показниками сформованості комунікативної діяльності, інномовної компетенції (знання лексичних одиниць іноземної мови; здатність розуміти висловлення, використовувати мовні засоби для будови тексту), за кількістю студентів, які перейшли на більш високий рівень сформованості комунікативної діяльності.

Наголошуємо на ступені обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні, адже їх достовірність і повнота підтверджуються конкретним змістом і результатами вказаного експерименту. Привертає увагу здійснений дисертантом глибокий математичний аналіз статистичних даних експериментального дослідження.

Здобуті у процесі роботи висновки та рекомендації ґрунтовно викладені автором у фахових виданнях, методичних рекомендаціях, матеріалах конференцій різних рівнів. Обсяг і зміст надрукованих праць свідчить про тривалу й послідовну роботу дисертантки над аналізовуваною проблемою.

Констатуємо, що автореферат цілісно відображає основні положення, наукові здобутки, висновки та оформлений у відповідності до існуючих вимог.

Суттєво підвищують практичну цінність результатів дослідження й представлені науково-методичні матеріали додатків. Представлені в роботі рисунки й таблиці вигідно ілюструють наукові здобутки дослідження.

Таким чином, зміст роботи свідчить, що всі поставлені завдання було виконано. Рецензована дисертаційна робота Трубочової Дар'ї Володимирівни відповідає встановленим вимогам до дисертацій такого характеру.

Основні положення дисертаційної роботи Трубочової Д. В. знайшли своє відображення в 13 наукових публікаціях.

Водночас, у цілому позитивно оцінюючи наукове й практичне значення отриманих дисертанткою результатів, варто вказати на низку дискусійних положень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. На нашу думку, з огляду на поставлені завдання дисертаційної роботи, у підрозділі 2.1 (стор. 82), де проаналізовано загальнодидактичні принципи формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови, необхідно було б детальніше схарактеризувати принцип зв'язку навчання з практикою.

2. Попри незаперечну цінність дослідження, у описі та експерименті не акцентується на науковій новизні та практичному внеску у порівняння із традиційним, апріорі існуючим процесом формування комунікативної діяльності як обов'язкового складника вивчення філологічних дисциплін майбутніми вчителями іноземної мови.

3. На наш погляд, зайвим є виокремлення та розширене формулювання аж п'яти дидактичних умов реалізації досліджуваного процесу, враховуючи те, що третю та четверту, приміром, дидактичні умови дотичних способів комунікативної діяльності можна було б об'єднати у одну.

4. Зважаючи на специфіку професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови, вважаємо, що критерії та рівні готовності до оволодіння комунікативною діяльністю як складник контрольної-оцінювального компоненту моделі формування досліджуваного процесу є важливим та визначальним на етапі професійного відбору при вступі на навчання до ВНЗ, а не на етапі експерименту.

5. Робота набула б практичної значущості, якби для широкого загалу користувачів-викладачів ВНЗ були видрукувані окремим виданням розроблені автором відповідні методичні рекомендації.

Однак, зроблені зауваження й побажання мають переважно рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності проведеного дослідження.

На основі аналізу дисертації, автореферату й публікацій Трубочової Дар'ї Володимирівни вважаємо, що дисертаційна робота «Дидактичні умови

формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін» є вагомим внеском у розширення існуючих знань про теорію навчання у ВНЗ. Результати дослідження впроваджені в педагогічну практику, мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Отже, дисертаційна робота «Дидактичні умови формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 року із змінами, а її автор – Трубачова Дар'я Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського

 І. І. Осадченко

